

T'ani ron'ini para rukjwenpéya mukja rontuxeri nenunijani be maapintojuati

Be maaPintojuati ne ch'ajmu ronzuri want'ewi karonaw ta'chjori be maamexa chji ronsots'i be ribawi. Tayajkja kjwentusots'i be ribawi kakjowi kjwenxuri want'ejwe kjwen nawi tamadaru bemexa, ret'ejwe kanPoder Ejecutivo, nPoder Judicial ixta nPoder Judicial. Be Poder Legislativo ronzuri ne bəmeni, chji ronkjana temeya para tatu sots'ije be maaribawi; pəpji karonchjori ne diputados ixta ne senadores. Ne diputado ronas'ori chji ret'ejwue ronbemeni t'ani kjwen tujeja be Congreso de la Union, chji ret'ejwe karontepats'i tayajkja tatunjo'rre roxu ne kjəche.

Pəkj be maaPintojuati, te'sokjowi kjwen sots'i beribawi want'ewi ta'chjori ba maamexa. Para rukjananuje, chji kakjwenxuri want'ewi tadiputado karon xe'ri ne nunijani pukjwentetəki muroijwe chji pəpji rontu si'ti tabukjawewi karonchjori. Enchji, te'soje nediputado ron'ini t'ani karontujeja pinunijani t'ikatu sots'ijə. Nji ne nunijani karontuxeri katusots'ije distritos electorales, roijwe kanemaa o ne ch'anunijani, chji kabukjawewi t'ikaronchjori pəpji.

¿T'ani munaini distrito electoral?

Kunaini t'inan nunijani mukja'kja tarexeri chji tarontukjana patikuenta tatukjanaxerre para taron bukjawewi te'soje t'ironchjori pəpji, karonawi kite'soje tatu sots'ije want'ewi ta'chjori be maamexa naga ne wejma o ne xuwi chji meyant'ewi ndiputado tuchjori karonawi kitabukjawewi ne ribawi tatu ch'epije.

Ra mujruji na yeje ye jñiñi a B'onro.

A B'onro ye b'ezo ñe ye nrixu juajnu k'o nge k'u ra ts'aa in mjuu. Nujna jñaa na xitsiji k'u ri mimiji na joo ñe k'u ri juaniji ts'je, nu xiji ejecutivo, legislativo ñe judicial.

Ra mujruji na yeje ye jñiñi a B'onro.

A B'onro ye b'ezo ñe ye nrixu juajnu k'o nge k'u ra ts'aa in mjuu. Nujna jñaa na xitsiji k'u ri mimiji na joo ñe k'u ri juaniji ts'je, nu xiji ejecutivo, legislativo ñe judicial.

Ne jñaa Legislativo nge nu jango jñaji ñe mamaji jango ga mimiji na joo ngekua dya ra mimi e wuenchi, nujna b'ub'u yo xiji diputado ñe e senadores, k'u nge yo pezi in jñaji ñe potuji ma a ga kjogu ñii e ts'ee.

Jango ri mimiji ñe ri juaniji ts'eje ga kja'a in jñiñiji B'onro, nrexe yo bota nre ri cheji. Ngekua ra tsaji na joo ye b'epji mar i juaniji ye diputado ye jñiñi xokuji ngekua ra mbezeji na joo ñe k'u nre ri cheji jango mimi ye b'ezo ñe ye nrixu. Nge a kjanu jango na diputado pezi e tee. Nujya ne chuu jñiñi yo juanu, pje pez k'u nre ri cheji e b'ezo yo mimi kja ye jñiñi.

Ne tr'axiskuama B'onro mama k'u ne jñiñi pezi jñii otjo otjo jñiñi, nre daja nujya pezi d'a diputado federal. Ye xiskuama k'u pezi nre daja ye jñiñi mama jango nzi e diputado local k'u ra mbezi k'u ra chjeb'i nre daja distrito.

¿Pje nge d'a Distrito Electoral?

Nge jango mamaji jaa nzi e tee mimi ngekua ra mbezheji na joo ñ era mbaraji ye jñiñi, ngekua a kjanu ra so'o ra juaniji ye diputado yo jñusu in jñaa ya tee.

¿Pje nge un xiji distritación electoral?

Nge nu b'epji yo kjaa ne Instituto Nacional Electora (INE), ngekua ra mama jango ga kjaa o ra jmuru ye jñiñi kja in B'onroji.

¿Jingua na joo?

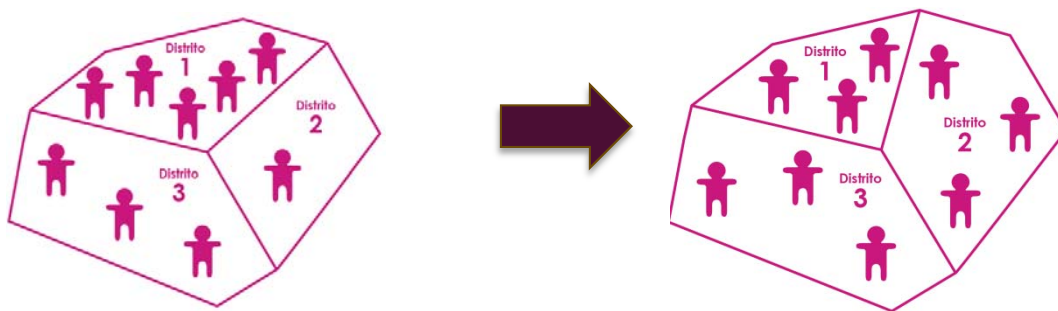
Ngekua ra jmuruji na joo nrexe ye tee kja ye jñiñi, a kjanu ra so ora juaniji na joo ye jmuu, ñe ma ra juaniji ra mamaji k'u nre ri chjeji.

¿Jingua pez k'u ra ts'aji ye distribución electoral?

Ne distribución na joo nank'u tee ye nrixu ñe ye bezo kja ye jñiñi jango mimiji. Mimi dadyo e mbane, tu'u yo nree ximi b'ub'u yo nre yo poru jango mimiji, yo kja k'u ye distrito pezi na punkju o ts'ike a tee. Ngekua na joo k'u ye distrito ra nuyi k'u nre chjeji ye b'ezo yo pezi.

¿Jango que tsaji ye distribución?

Ngekua ra jmuruji ñe ra mbezheji na joo ye tee yo mimi nre daja ye jñiñi, ngekua a kjanu ye jñiñi nre ri cheji, ximi ra soo ra zooji na joo ñe k'u ra mimi e ñiji ngekua dya ra k'aa e wuench'i ñe e chu'u, ximi a kjanu ra mimi b'eztrjo ye ñiñi jango kara ye b'ezo yo jñaa d'a jñaa k'u a mimi ma mi jinkua, ñe ra jñaji jango b'ub'u ye jmuu.

¿Pje ma pja ñe jango que tsaji nujnu?

Ye ts'ee 2016 ñe 2017 ra ts'aji ne distribución nrexe ne B'onro ximi kja ye jñiñi Baja California Sur, Campeche, Colima, Chiapas, Ciudad de México, Guanajuato, Guerrero, Jalisco, México, Michoacán, Morelos, Nuevo León, Querétaro, San Luis Potosí, Sonora, Tabasco ñe Yucatán.

Nre daja ye jñiñi ra jñaji ngekua ne INE ra mama o ra unu d'a b'epji jango que ts'a ye distribución ximi a kjanu ye jñiñi yo a mimi ma mi jinkua ra mama kjo na joo, ñe ye jmuru político, ye arkate ye diputado ñe nrexe ye b'ezo.

Ma ra ts'aji nujye distribución jango kara ye Jñatjo, ne INE ra matr'u ye Jñatjo ye jñiñi ngekua ra jñaji ñe ra mbara pje jango ga sonuji, ximi ra mamaji jango que jmuruji yo xiji distrito, ximi ra mabaraji jango ra ngejme in distrito.

¿Kjo nge yo ra jñaa?

Ngekua ra ka'a ye jñaa ra mimi ye jmuru político, ye arkate, diputados ñe ye autoridades electorales, ye jñiñi ñe nrexe ye b'ezo.

¿Pje ma paa ra ts'aji nujna ñe jango que ts'aa?

Ximi jango ra jñaji ra mimi o ra ts'aji d'año e jñaa jango ra mamaji pje nge nujya ko ye jñiñi. Nujye jñaa ra mamaji jango gue jmurui ñe jango gue mimi ye jñiñi Jñatjo ñe pje ma distrito ra ñusu in chju'e, nujya ra mama pje ma jñaa o mama ne arkate electoral.

A kjanu ma ra nguariji ye jñaa ye jñiñi ra xipji ne INE yo sonu, ñ era pjeñe kja ye jmuru distrital jango mimi nujye jñiñi un jango jusu in chu'u. ma a ne ts'aji nujye xiji distritación electoral jango o jñaa ye Jñatjo, ne INE ra xiji ye jñiñi jango gue ngejme nujya ximi a kjanu ra yepeji ra tsaji pje ko nu xiji distritación federal.

Ngekua ra ts'aji na joo nujna jango ra dyonuji ye jñiñi Jñatjo, ne INE ra dyotu k'u ra mbosu ne Instituto Nacional de Lenguas Indígenas (INALI), ñe ne Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas (CDI).

¿Kjo ngejyo ra ts'a nujya?

Ye jñiñi yo jñaji d'a jñaa yo a mimi ma mi jinkua k'o in arkate k'u pezi.

¡Para! Ma ra jñaji e B'onro na punkju, ¡Jñaa!